

Здружение на финансиски работници

на локалните самоуправи и јавните претпријатија

Association of finance officers
of the local governments and public enterprises

ИЗВЕШТАЈ

ЗА УТВРДЕНИ СОСТОЈБИ, ПРАКТИКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРО ФИНАНСИРАЊЕ НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ВТОРА АНАЛИЗА

Велес, март 2017 година

Проектот е финансиран од Европската Унија

**ПРОЕКТ „МРЕЖА 23 +“ ИПА 2015/372-126
ФИНАНСИРАН ОД ЕВРОПСКАТА УНИЈА**

Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавните претпријатија

Автори:

Проф. д-р Томе Неновски, тим лидер

М-р Максим Ацевски, експерт

М-р Зоран Јанкуловски, експерт

Дипл. екон. Благородна Ампова, експерт

М-р Тања Наќевска, експерт

Изземање:

Овој документ е подготвен со финансиска поддршка на Европската унија. Содржината на документот е одговорност на Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавни претпријатија - Велес и во никој случај не може да се смета дека го изразува ставот на Европската унија

Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавни претпријатија

Содржина:

I. ОСНОВНИ СОДРЖИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ НА ПРОЕКТОТ	4
1. Проектни активности	4
2. Цел на проектот	4
3. Методологија на истражување	5
а) Прибирање информации и податоци (од публикации и анализи)	5
б) Анализа на состојбите констатирани во публикации и анализи	5
в) Изработка и дистрибуција на анкетен прашалник	5
г) Интервјуа со раководни лица на избрани судови	6
д) Прибирање, обработка и анализа на обезбедените податоци и информации	6
е) Изработка на студија (извештај) за утврдените состојби, констатирани практики и препораки за унапредување на системот на финансирање на судската власт во РМ – Втора анализа	7
4. Очекувани резултати	7
II ИНСТИТУЦИОНАЛНА ОСНОВА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА СУДСКАТА ВЛАСТ ВО РМ	9
1. Законска основа на финансирање на судската власт	9
2. Судски буџетски совет	11
III ДОБИЕНИ РЕЗУЛТАТИ – Анализа на состојбите	18
1. Големина и структура на судскиот буџет по извори на финансирање	18
2. Големина на планирани и реализирани буџетски средства (збирно) на судската власт во периодот 2010 – 2017 година и нивна споредба со процент од БДП	20
3. Анализа на податоците и информациите што се содржани во одговорените прашалници	22
4. Структура на одобрените средства, висина на неподмирени обврски и нивното влијание	24
4. Основни заклучоци од интервјуто со претседателот на Судскиот буџетски совет	32
5. Основни заклучоци од разговорите со претседателите на избраните судови во РМ	35
IV СУМИРАН ПРЕГЛЕД НА ПОЗНАЧАЈНИТЕ ФИНАНСИСКИ ПРОБЛЕМИ СО КОИ СЕ СООЧУВА СУДСКАТА ВЛАСТ	38
V ПРЕПОРАКИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА ТЕКОВНИТЕ ФИНАНСИСКИ ПРОБЛЕМИ НА СУДСКАТА ВЛАСТ	42
КОРИСТЕНИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ИЗВЕШТАЈОТ	46

I. ОСНОВНИ СОДРЖИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ НА ПРОЕКТОТ

1. Проектни активности

Утврдувањето на изворите на средства за финансирање на судската власт, висината на обезбедените средства и нивното влијание врз независноста на судската власт во Република Македонија (РМ) е еден од проектите кои финансиски се поддржани од Институтот за европска политика (ЕПИ) - Скопје во рамки на проектот „Мрежа 23+“, а во партнерство со Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија (ХКМ), кој, пак, е финансиран од Европската Унија со средства од фондовите ИПА 2015/372-126.

Здружението на финансиски работници на локална самоуправа и јавните претпријатија - Велес е корисник на грантот и воедно реализатор на проектните активности (истражувањето) кои се содржани во проектот „Изворите на финансирање, висината на обезбедените средства и нивното влијание врз независноста на судската власт“ – Втора анализа. Резултатите од истражувањето се солиден показател за постојните состојби во финансирањето на судската власт и можност за давање препораки за подобрување на тие состојби. Главен резултат од истражувањето е изработка на студија, со анализа на состојбите, проблемите и реалните потреби во финансирањето и буџетирањето на судската власт, утврдување на најдобри практики, како и давање препораки за надминување на состојбите кои создаваат пречки во извршувањето на надлежностите на судската власт. Препораките се насочени кон обезбедување постојани, одржливи и доволни средства за функционирање на судската власт како независна, непристрасна, ефикасна и самостојна власт во РМ.

2. Цел на проектот

Основна цел на проектните активности е обезбедување континуитет во истражувањето на степенот на ефективност и ефикасноста на судската власт, преку:

- утврдување на нивото на потребни финансиски средства на судовите кои се предмет на евалуација;
- утврдување на одобрените финансиски средства;
- процена на начинот на распределба на средствата на судската власт до крајните корисници
- утврдување на корелацијата/влијанието на нивото на одобрени средства и ефективност и ефикасноста на судската власт;
- давање препораки за надминување на констатирани состојби.

3. Методологија на истражување

За реализација на предметниот проект, истражувачкиот тим ги примени следните методолошки алатки:

а) Прибирање информации и податоци (од публикации и анализи)

Тимот за реализација на проектот вршеше следење и анализа на релевантната законска регулатива која се однесува на буџетирањето на судската власт. Во таа функција, беа користени и претходно издадени публикации што ја третираат конкретната проблематика. Тој дел од активноста беше реализиран континуирано во текот на целиот период од реализацијата на проектот, односно од почнувањето со активностите до 31.03.2017 година.

б) Анализа на состојбите констатирани во публикации и анализи

Континуирано, од потпишувањето на договорот до 31.03.2017 година, беше вршена анализа на состојбите во финансирањето на судството во РМ врз основа на наоди и констатации наведени во разни публикации и во извештаите на ЕУ за подготвеноста на РМ за членство во ЕУ.

в) Изработка и дистрибуција на анкетен прашалник

Со цел добивање релевантни информации и показатели во врска со предметната студија, проектниот тим пристапи кон подготвување и дистрибуција на анкетни прашалници до сите апелациони и до четири основни судови (по еден од секое апелационо подрачје) во РМ. Обрасците на двата прашалника се составен дел на овој извештај.

Во функција на обезбедување квалитетни влезни информации потребни за изработка на анкетните прашалници, проектниот тим до Министерството за правда и до Судскиот буџетски совет испрати известување за претстојните активности, со молба за остварување средба (разговор) на министерот за правда и со претседателот на Судскиот буџетски совет со тим лидерот на проектниот тим. Судскиот буџетски совет позитивно одговори на барањето за таква средба и на 28.06.2016 година лидерот на проектниот тим оствари средба со претставници на Судскиот буџетски совет (претседателот г-дин Зоран Караџовски и раководителот на секторот за финансии, г-ѓа Силвија Јанева). И покрај повеќекратното интервенирање и замолување на остварување средба на тим лидерот со Министерот за правда или со некое друго овластено лице на Министерството за правда, молбата не беше прифатена и таква средба не се одржа.

Од повратно добиените анкетни прашалници од речиси сите судови кои беа вклучени во проектот и од средбите/ интервјуата на претставници на проектниот тим со раководни лица на судовите, беа добиени информации за следните главни области кои се поврзани со финансирањето на судската власт во РМ:

- Критериуми и методологија за утврдување/изготвување на финансискиот план/буџет на судовите;
- Планирани, одобрени и реализирани финансиски средства на судовите;
- Контрола и ревизија на судовите;
- Ниво на транспарентност и јавност во работењето на судовите.

г) Интервјуа со раководни лица на избрани судови

Со цел да се добијат поцелосни сознанија за состојбите, проблемите и можностите за подобрување на финансирањето на судската власт, претставници на проектниот тим, предводени од тим лидерот, извршија непосредни разговори со претседателите на сите апелациски судови и со претседателите на три основни судови (Кичево, Винаца, и Битола, додека претседателот на Основен суд - Куманово не прифати таква средба, поради негова зафатеност со други активности).

Во функција на обезбедување подобри влезни-информативни податоци за полесно реализирање на интервјуата со претседателите на судовите, беа обезбедени листинзи од обработени годишни сметки од опфатените судови, со особен осврт на податоците за висината на приходите, расходите, неплатените, а довтасани обврски итн. Тие податоци се однесуваат на периодот од 2012 до 2015 година.

д) Прибирање, обработка и анализа на обезбедените податоци и информации

До реализаторот на проектот беа доставени пополнети анкетни прашалници од 7 судови (4 основни и 3 апелациони). Податоците беа обезбедени и од прегледите на податоци од годишните сметки преземени од Централниот регистар на РМ. Потоа, се пристапи кон обработка и анализа на добиените податоци и информации.

Од судовите кои беа предмет на анализа, годишни извештаи имаат објавено следните судови

- Суд 1: Годишни извештаи за 2013 и 2015 година;
- Суд 2: Годишни извештаи за 2015 година;
- Суд 3: Годишни извештаи за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 и 2015 година;
- Суд 4: Годишни извештаи за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 и 2015 година;
- Суд 5: Годишни извештаи за 2010, 2011, 2012 и 2013 година;
- Суд 6: Годишни извештаи за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 и 2015 година;
- Суд 7: Годишни извештаи за 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014 година.

Напомена: Заради коректност и елиминирање на какви било непријатности, имињата на судовите се заменети со бројки. Имињата на судовите им се познати на ЕПИ и на извршителот на проектот.

f) Дополнителни информации за содржината на овој извештај беа добиени од претставниците на судовите кои беа присутни на презентацијата на Нацрт-Студијата која се одржа во Велес на **04.05.2017** година, каде преку насочено водена дискусија, беа добиени значајни информации за состојбите и проблемите во финансирањето на судската власт во РМ.

е) Изработка на студија (извештај) за утврдените состојби, констатираните практики и препораки за унапредување на системот на финансирање на судската власт во РМ – Втора анализа

Проектниот тим најпрво изработи Нацрт-студија (извештај) за утврдените состојби, констатираните практики и препораки за унапредување на системот на финансирање на судската власт во РМ – Втора анализа. Нацрт - студијата беше доставена (и презентирана) на разгледување до ЕПИ. По добивањето на сугестиите и коментарите од учесниците на презентацијата и од ЕПИ, проектниот тим ја изработи финалната верзија на студијата (извештајот) која, покрај анализите на состојбите и проблемите со кои се соочува судската власт во обезбедувањето средства за нејзино непречено функционирање, содржи и препораки за надминување на постојните проблеми и за унапредување на состојбите во финансирањето на судската власт во РМ. Извештајот беше завршен во утврдениот рок.

Студијата (извештајот) е показател за изворите на финансирање, нивото на обезбедени средства и нивното влијание врз ефикасноста во функционирањето на судската власт во РМ.

Студијата е достапна и до граѓаните преку веб страницата на Здружението на финансиски работници на локалната самоуправа и јавни претпријатија (<http://zfr.org.mk>), што дополнително обезбедува лесен пристап до неа и ќе влијае за соодветно зголемување на демократските вредности во РМ.

4. Очекувани резултати

Главен резултат од реализацијата на проектот е структуриран и публикуван извештај кој содржи информации за изворите на финансирање и нивото на обезбедени средства за судската власт, нивното влијание врз извршувањето на надлежностите на судската власт и давање препораки за надминување на констатираните состојби.

Реализацијата на проектот овозможи утврдување на состојбите со финансирањето на судовите во периодот 2012-2015 година, преку обезбедување податоци за тековните реални потреби на финансиски средства, анализа на одобрените трошоци во процесот на усогласување на буџетските барања на Судскиот буџетски совет со Министерството за финансии и влијанието на расположливите средства врз ефикасноста и ефикасноста на судската власт.

Утврдените заклучоци и препораки за подобрување на финансирањето на судската власт во РМ се во насока на создавање неопходни предуслови за подобро финансиско работење на судовите.

Главен резултат од реализацијата на проектот е структуриран и публикуван извештај кој содржи информации за изворите на финансирање и нивото на обезбедени средства за судската власт, нивното влијание врз извршувањето на надлежностите на судската власт, како и давање препораки за надминување на констатираните проблеми во анализираната област.

II ИНСТИТУЦИОНАЛНА ОСНОВА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА СУДСКАТА ВЛАСТ ВО РМ

1. Законска основа на финансирање на судската власт

Основни законски и подзаконски акти со кои се уредува финансирањето на судската власт во РМ се следните:

- Закон за судскиот буџет („Службен весник на Република Македонија“ број 60/03, 37/06, 103/08 и 145/10);
- Закон за буџетите („Службен весник на Република Македонија“ број 64/05, 4/08, 103/08, 156/09, 95/10, 180/11, 171/12, 192/15 и 167/16);
- Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ број 58/06, Испр. 62/06, 35/08, 61/08, 118/08, 16/09, 150/10, 39/12);
- Буџет на Република Македонија за соодветна година, објавен во „Службен весник на Република Македонија“;
- Закон за извршување на Буџетот на Република Македонија за соодветната година објавен во „Службен весник на Република Македонија“;
- Упатство за начинот на трезорско работење („Службен весник на Република Македонија“ број 183/2013);
- Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ број 66/13, 114/14);
- Деловник за работа на судскиот буџетски совет („Службен весник на Република Македонија“ број 89/2014), итн.

Со донесувањето на Законот за судски буџет во септември 2003 година, законодавната власт ги постави законските рамки за процесот на изготвување, утврдување и извршување на средствата наменети за судската власт и за начинот на постапување со тие средства од страна на СБС.

Законот за судски буџет ги уредува постапката за подготвување утврдување и извршување на „судскиот буџет“ и основањето и работењето на СБС во функција на финансирање на судската власт во Република Македонија.

Својата буџетска (не)зависност судската власт ја започна на 1 јануари 2004 година, со стапувањето во сила на Законот за судски буџет. Одобрениот буџет за 2004 година изнесуваше 1.113.413. 000 денари, со пренесен долг од претходната година во износ од 46 милиони денари. Буџетот се однесуваше на 33 единки-корисници.

Согласно податоците презентирани во поднесените завршни сметки на буџетот на РМ и податоците содржани во Буџетот на Република Македонија, судската власт се финансира со следните износи (по години)¹:

¹ За 2016 година се земени податоци од ребалансот на буџетот, поради тоа што во моментот на изработка на овој извештај не е усвоена завршната сметка на буџетот за 2016 година.

Табела 1 – Планирани и реализирани расходи за судската власт за периодот 2010 – 2017 година

Судска власт/ години	Расходи по години												
	Расходи на основен буџет				Расходи од самофинансирачки активности		Расходи од заеми		Расходи од донации		Вкупно расходи		
	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	
2017	1,834,314,000		57,680,000							3,000,000		1,894,994,000	
2016	1,827,981,000		64,450,000							-		1,892,431,000	-
2015	1,778,806,000	1,772,048,253	72,785,000	66,170,982						6,770,000	2,696,270	1,858,361,000	1,840,915,505
2014	1,768,799,000	1,760,788,623	41,972,000	39,378,945						6,600,000	2,438,794	1,817,371,000	1,802,606,362
2013	1,761,399,000	1,755,071,421	41,972,000	40,492,994	100,000	-				8,870,000	5,306,366	1,812,341,000	1,800,870,781
2012	1,756,265,000	1,747,380,219	41,972,000	40,760,590	100,000					12,961,100	10,834,383	1,811,298,100	1,798,975,192
2011	1,751,412,000	1,745,823,621	8,200,000	7,264,440						10,519,528	4,468,540	1,770,131,528	1,757,556,601
2010	1,743,901,000	1,738,987,186	8,200,000	4,506,991	66,000	63,710				5,945,200	3,160,646	1,758,112,200	1,746,718,533

Средствата наменети за судската власт за 2016 година се утврдени на износ од 1.827.981.000 денари. Одобрениот буџет за во 2015 година (средства кои се издвоени од централниот буџет на Република Македонија) изнесуваше 1.778.806.000 денари. Тие средства се однесуваат на 33 единки-корисници. Неговата реализација во 2015 година изнесуваше 1.772.048.253 денари, што преставува реализација на планираните средства од 99,6201%.

Средствата за судската власт се планираат и се одобруваат во рамките на Буџетот на Република Македонија, во делот на соодветен раздел со кој управува/менаџира СБС и неговата стручна служба, без притоа средствата за судската власт да бидат издвоени во посебен буџет, што би било аналогно на буџетите на фондовите (Фонд за здравствено осигурување на Република Македонија и Фонд за пензиското и инвалидското осигурување на Македонија) и на Агенцијата за вработување на Република Македонија.

2. Судски буџетски совет

Законот за Судски буџет предвидува СБС да има улога на менаџер на судскиот буџет, односно обврска да го планира, распоредува на единките - корисници, извршува, следи и да го оценува извршувањето на судскиот буџет. Таквата улога на СБС треба да обезбеди независно, непристрасно, навремено и правично распоредување на средствата на судскиот буџет на единките - корисници.

Основните задачи на СБС се:

- Планирање на судскиот буџет;
- Утврдување на критериуми и методологија за изготвување на судскиот буџет;
- Подготвување на методологија и критериуми за распределба на средствата на единките – корисници;
- Разработување финансиски показатели за буџетските барања на единките – корисници;
- Распределба на судскиот буџет на единките – корисници;
- Одобрување средства за нови вработувања;
- Пренамена на средствата во текот на годината по ставки и корисници и др.

Во најголем број европски земји² постои централизиран буџетски систем, каде буџетот за судството е управуван од министерството за правда. Буџетот на судството е дел од централниот буџет и се одредува во постапка на преговарање со министерството за финансии, а само во многу малку земји тој е дефиниран како процент од БДП. Таков е случајот во РМ.

Имено, законски утврдениот дел на средства за судска власт во Буџетот на Република Македонија треба да изнесува најмалку 0,8% од бруто домашниот производ на земјата. Тоа ниво требаше да се достигнува со следната временска динамика:

- 0,5% од БДП во 2012 година;

² Втор извештај на проектот за функционална анализа на судовите во Република Македонија, БЛСМ=kst и SIPU, Скопје, 2012 година,

- 0,6% од БДП во 2013 година;
- 0,7% од БДП во 2014 година; и
- 0,8% од БДП во 2015 година³.

Судскиот буџет е интегрален дел на централниот буџет каде е претставен во делот “Судска власт” и ги содржи буџетите на сите судови, Академијата за судии и обвинители и Републичкиот судски совет (РСС). Како што претходно е наведено, процесот на буџетирање на судовите е регулиран со Законот за судскиот буџет донесен во 2003 година, кога се направени првите поголеми измени за овозможување “стабилно, долгорочно, еднакво и правично финансирање на судската власт, со цел да се обезбеди нејзината уставна и правна независност”.

Во однос на одобрените средства уредено е дека во случај на ребаланс на Буџетот на Република Македонија не може да се намалуваат средствата наменети за финансирање на судската власт.

Во извештајот на Државниот завод за ревизија е дадена препорака Министерството за финансии во соработка со надлежните институции и Судскиот буџетски совет да преземат активности за обезбедување на средствата за судската власт во Буџетот на Републиката во висина утврдена со одредбите од Законот за судскиот буџет.

Тој закон ги регулира процедурите за подготовка, усвојување и извршување на судскиот буџет и основање на СБС. СБС врши работи кои се однесуваат на буџетот на судската власт кои покриваат годишна проценка на приходите и расходите на судовите, РСС и Академијата за судии и обвинители.

СБС, како тело кое е надлежно за буџетирање и финансиски менаџмент на процесот на буџетирање на судската власт, ги има следните одговорности:

- Дефинирање критериуми и методологија за подготовка на судскиот буџет;
- Подготовка на судскиот буџет и негово поднесување до Министерството за финансии;
- Дистрибуција на буџетот на судовите и следење на извршувањето на буџетот;
- Одобрување нови вработувања во судовите и Академијата;
- Подготовка на годишни извештаи за спроведување на буџетот.

Во 2008 година беа извршени измени на Законот за судскиот буџет со кои СБС и неговите надлежности се префрлаат од Врховниот суд во РСС, како новоформирана организација.

Измените на Законот за судски буџет од 2010 година обезбедуваат понатамошна независност на судскиот систем, заштитувајќи го од ребалансот на централниот буџет. Според одредбите на тој закон, приходите на судскиот буџет треба да се обезбедуваат како процент од бруто домашниот производ (БДП) на земјата во износ од најмалку 0,8%

³ Член 16 од законот за изменување и дополнување на Законот за судскиот буџет. Податоците преземени од <http://www.stat.gov.mk/pdf/2016/3.1.16.05.pdf>, последно соопштение од ДЗС со претходни податоци за 2015 година и НБРМ - претходни податоци <http://www.nbrm.mk/?ItemID=750FC531FC3D1B49B16440313562D400>

од БДП, кој требаше да се достигне до 2015 година. БДП е избран како основа за пресметка како најсоодветен индикатор за пресметка на потребната големина на судскиот буџет. Основните придобивки кои се очекуваа(т) од таквите измени во финансирањето на судскиот буџет се обезбедување:

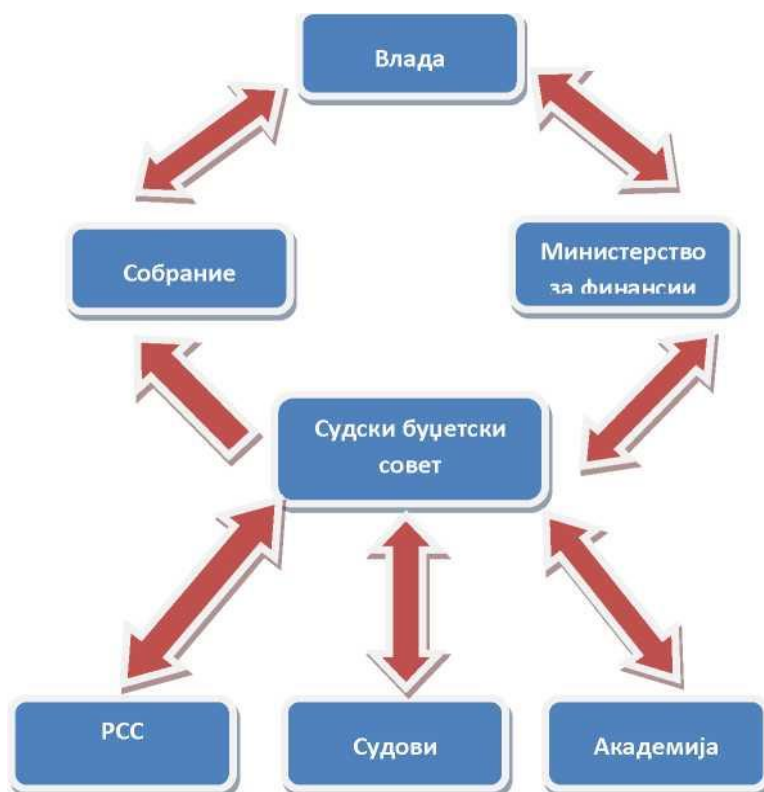
- Стабилен извор на финансирање;
- Елиминација на можноста за намалување на средствата за судството како резултат на ребаланси на буџетот;
- Слобода во распределбата на судскиот буџет;
- Организирани централни набавки во рамки на СБС;
- Зголемени одговорности на судовите за планирање, буџетирање и финансиски менаџмент.

Така конципиран, Законот за судски буџет е значаен инструмент кој треба да обезбеди независност на судската од извршната власт. Одредувањето на судскиот буџет како процент од БДП е значителна промена во однос на поранешниот начин на финансирање на судството. Обезбедувањето буџет кој е непроменлив и може однапред да се предвиди создава солидна основа за планирање на судскиот буџет.

Со тој закон се очекува(ше) да се засили улогата на СБС и да се создаваат основи за унапредување на буџетскиот процес во судството. СБС би требало да прерасне во главно тело одговорно за поддршка на планирањето на буџетот во судството, односно да биде главен финансиски менаџер на судската власт.

СБС има одговорност да дефинира критериуми за распределба на средствата на буџетските корисници (судови, РСС и Академијата) и да подготвува буџетски циркулар и насоки за подготовка на финансиските планови на буџетските корисници. Буџетските корисници се одговорни за планирање и извршување на буџетот.

Буџетскиот процес во судството ги содржи следните компоненти (активности):

Графикон бр. 1: БУЏЕТСКИ ПРОЦЕС

Буџетскиот процес вклучува процес на планирање, подготовка, следење на извршувањето на буџетот и систем на известување. За сите тие процеси одговорен е претседателот на судот, но главна улога во подготовката, извршувањето и следењето на буџетот има сметководственото одделение во судот. Сметководителот го подготвува буџетот врз основа на инструкциите добиени од СБС и претседателот на судот. Буџетот се подготвува според историски податоци за секоја поединечна ставка од буџетскиот циркулар. По собирање на плановите, сметководителот го подготвува буџетот и го усогласува заедно со претседателот.

Финансискиот план, односно буџетот треба да биде подготвен согласно планот за работа и очекуваните резултати на судовите. Судовите се трудат реално да ги планираат сите потребни средства за работа во текот на следната година. За таа цел, некои од нив уште во 2012 година почнале со активности за утврдување на цена на чинење на предмет, со калкулирање на директните и на индиректните трошоци, што е основа за планирање на буџетот. Во таа функција судовите користат наоди и констатации кои што се содржани во претходно изработен проект под покровителство на Светска банка и Министерство за правда на РМ. И покрај тоа што точниот број на судски предмети не може да се утврди, сепак, со користење на стандарди за норми (број на предмети кои треба да ги реши секој судија), тој начин на пресметување дава солидна основа за планирање на средствата. Судовите реално имаат сознание колку средства им се потребни, но проблемот се појавува дополнително поради недоволноста на средства што им се доделуваат на судовите од буџетот на РМ, а кои редовно се пониски од

планираните и реално потребните. Од друга страна, проблем се појавува и во прецизноста на планирањето на судските спорови според нивниот карактер и вид (сложени, помалку сложени и најмалку сложени), а што непосредно е поврзано со соодветните законски измени во одредени области. Претставниците на судовите наведуваат дека, поради преземените активности во насока на средување на податоците за недвижниот имот во катастарот, бројот на имотни спорови се намалува. Слично е и со предметите кои им се предадени за решавање на нотарите. Од друга страна, се зголемува бројот на семејни спорови (разводи и сл.). Таквите состојби и промени, неминовно, водат кон промена на вредностите на цена на чинење по предмет, а со тоа и врз целината на реалното планирање на средства за следната буџетска година. Планирањето на средствата го вршат вработени лица во судовите. Меѓутоа, најголем дел од основните судови се соочуваат со проблем од недостаток на аналитички персонал за работа (стручни соработници и раководни службеници), што создава тешкотии во коректноста на планирањето на средства, меѓу другото и заради немање персонал за вршење анализи на состојбите и потребите за соодветен износ на средства за непречено вршење на надлежностите на судовите.

Проблемот со недостаток на стручни соработници и раководни службеници е генерално присутен во поголем број основни судови. Честа е појавата на големо несовпаѓање меѓу бројот на таков персонал и бројот на соодветни работни места кои се предвидени со Правилниците за систематизација на работни места во судовите. Претставниците на судовите нагласуваат дека е потребно со соодветен акт (правилник или сл.) да се утврди некој стандардизиран сооднос меѓу судија и број на соработници што ќе му помагаат. При презентацијата на Нацрт – студијата, претставниците на судовите нагласија дека е пожелно еден судија да има еден стручен соработник, но тие се едногласни во оценката дека е потребно да се рационализираат и максимално да се користат моментните расположливи кадровски капацитети во судовите.

Со оглед на тоа што вкупните средства кои им се одобруваат на судовите не се на нивото на потребните средства за нивно нормално функционирање, најчесто буџетот се подготвува врз основа на буџетот од претходната година кој, во најголем дел, не ги одразува реалните потреби на судовите и така изработениот финансиски план/буџет се усогласува со лимитите (износите) кои ги определува СБС.

Кога буџетот ќе биде подготвен, потребно е судовите да подготват план за негово извршување. Судовите добиваат 1/12 од одобриениот буџет месечно и тие треба да планираат за тоа како средствата ќе бидат распоредени за да ги покријат потребите за секој месец во текот на годината. Планот треба да содржи проценети месечни приливи и одливи на средства.

Според законот за судски буџет, судската власт се финансира од неколку извори: Буџетот на Република Македонија, донации и од самофинансирачки активности, како што се судски депозити, наемнини, такси и сл.

Разбирливо, најголем дел од приходите на судовите доаѓа од буџетот на РМ, иако во далеку помал износ од законски утврдениот, за што повеќе е елаборирано во други делови од овој извештај.

Донациите, главно, доаѓаат од странски институции и/или влади и тие се строго наменски средства кои се користат за финансирање на однапред определена намена. Во текот на презентацијата се нагласи потребата од решавање на проблемот со

сопственоста на имотот на судовите, бидејќи тоа е една од пречките за добивање донации за решавање на инфраструктурни проблеми.

Судските депозити се, исто така, строго наменски средства кои се депонираат од страните во споровите и кои се користат исклучително за конкретна намена (на пример, за вештачење). Ако тие средства не се искористат за намената за која е утврден депозитот, судот најмалку еднаш годишно го повикува лицето во чија корист бил утврден депозитот истиот да го подигне, во спротивно по неговата застареност (10 години⁴) судот издава решение дека правото на издавање на депозитот е застарено, а депозитот станува сопственост на единката корисник на судската власт (судот).

Во рамки на самофинансирачките активности на судовите се појавуваат приходи од паушали кои, според изјавите на претставниците на судовите, се приходи со кои судовите ги сервисираат своите обврски, за што добиваат одобрение од Судскиот буџетски совет

Судскиот буџет ги финансира активностите и функциите на судовите и Академијата за судии и обвинители, кои се прикажани во подолу наведените категории на расходи:

- Плати - нето плати, придонеси и персонални даноци. Платите се одредени со законот за плати на судиите и законот за судска служба;
- Стоки и услуги (ги покрива исплатите за патувања, одржување, судски вештачења и други оперативни трошоци);
- Капитални расходи (трошоци за градење, реновирање на згради и набавка на канцеларски мебел, возила, компјутери и др.).

Од добиените извештаи, извршените интервјуа и од наводите на претставниците на судовите, може, генерално, да се констатира следното:

а) Плати: Најголем дел од приходите (околу 90% кај апелационите и околу 80% кај основните) судовите трошат за исплата на плати, што, според претставниците на судовите, е резултат на големиот број судии во одделни судови. Од друга страна, тие го нагласуваат проблемот на недостаток на административни работници (стручни соработници, дактилографи и сл.) во повеќето судови во внатрешноста на земјата кои, кога би се ангажирале во потребниот број, уште повеќе би го зголемиле делот од приходите кој е наменет за плати и придонеси. За да се надмине тој проблем, препорачливо е, секаде каде што е тоа можно, пензионираните судии да не се заменуваат во ист број со нови судии, а за соодветниот финансиски дел да се ангажираат потребните административни работници.

Претставниците на судовите го наведоа фактот дека континуирано бројот на судиите и останати вработени во судовите се намалува и тоа поради заминување во пензија, користење на боледување итн, но нема нови вработувања што во континуитет резултира со намалување на трошоците за плати.б) Стоки и услуги: Расходите за стоки и услуги им создаваат најголеми проблеми на судовите поради недоволноста на средства

⁴ Согласно член 359 од Судскиот деловник

за нивно финансирање. Тука има два проблема: 1) Помалку одобрени средства од планираните (бараните) за финансирање на тие расходи во следната година, и 2) Кумулирање на неплатени обврски врз разни основи, а пред с'е, врз основа на барани вештачења за разни случаи, кои настанале во претходните години и кои, со тек на време, се зголемуваат поради пресметување камата на соодветниот износ.

Сериозни проблеми кај одделни судови предизвикува потребата за финансирање на одржувањето на капиталната, а особено на информатичката опрема која претходно, во најголема мера, била финансирана со донаторски средства или со средства на Министерството за правда. Претставниците на основните судови сметаат дека тие проблеми треба да се решаваат со реално пресметување, но и со целосно одобрување на бараните средства за финансирање на расходите за “Стоки и услуги” во рамки на буџетот на државата за следната година, како и со зголемување на делот од буџетските приходи за таа намена со цел враќање на пренесените обврски.

Како проблем со сериозни финансиски импликации претставниците на судовите го истакнуваат плаќањето на трошоци за транспорт (превезување) на обвинети лица од казнено поправните установи во едно место до надлежен суд во друго место. Претставниците на судовите сметаат дека превезувањето на обвинети лица е редовна работа на полицијата и дека за таквата услуга тие не треба да му плаќаат на МВР надоместоци.

в) Капитални расходи: Делот од буџетските средства којшто судовите го добиваат за капитални инвестиции е релативно мал, што може да се констатира од податоците кои се презентирани подолу во овој извештај. Сепак, може да се констатира дека во претходниот период поголем дел од судовите имале капитални инвестиции кои, во најголема мера, биле финансирани од донации, но и со одобрени средства, односно со извршени набавки од Министерството за правда и со користење кредит од Светска банка. Генерално, се оценува дека снабденоста на судовите со соодветна капитална опрема е задоволителна, иако одделни судови ја потенцираат потребата за дополнителни капитални инвестиции, особено за обезбедување квалитетно тонско снимање и натамошно воведување нова и развивање на постојната информатичка опрема во судовите, за што, се разбира, се потребни финансиски средства.

III ДОБИЕНИ РЕЗУЛТАТИ – Анализа на состојбите

1. Големина и структура на судскиот буџет по извори на финансирање

Согласно со Законот за судски буџет, Судскиот буџет претставува годишна процена на приходите и трошоците на судската власт во РМ што ги утврдува Собранието на РМ за “непречено“ финансирање на законските надлежности и активности на судската власт во земјата.

Судскиот буџет е дел од Буџетот на РМ кој содржи две програми:

- Програма 20 – Судска администрација, која ги опфаќа средствата за финансирање на активностите и функциите на Судскиот совет на РМ, Врховниот суд на РМ, Управниот суд, Вишиот управен суд, апелациските судови и основните судови со проширена и основна надлежност;

- Програма 30 – Академија за обука на судии и јавни обвинители која ги опфаќа средствата за финансирање на активностите на Академијата.

Набљудуван збирно според изворот на финансирање, републичкиот судски буџет во периодот **2010 – 2017** година ги имал следните големини и структура:

Табела 2 Планирани и реализирани средства наменети за судската власт (Судски буџет) во период 2010 – 2017 (во денари, според изворот на финансирање)

Судска власт/ години	Расходи по години											
	Расходи на основен буџет				Расходи од самофинансирачки активности		Расходи од заеми		Расходи од донации		Вкупно расходи	
	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација	Буџет	Реализација
2017	1,834,314,000		57,680,000						3,000,000		1,894,994,000	
2016	1,827,981,000		64,450,000						-		1,892,431,000	-
2015	1,778,806,000	1,772,048,253	72,785,000	66,170,982					6,770,000	2,696,270	1,858,361,000	1,840,915,505
2014	1,768,799,000	1,760,788,623	41,972,000	39,378,945					6,600,000	2,438,794	1,817,371,000	1,802,606,362
2013	1,761,399,000	1,755,071,421	41,972,000	40,492,994	100,000	-			8,870,000	5,306,366	1,812,341,000	1,800,870,781
2012	1,756,265,000	1,747,380,219	41,972,000	40,760,590	100,000				12,961,100	10,834,383	1,811,298,100	1,798,975,192
2011	1,751,412,000	1,745,823,621	8,200,000	7,264,440					10,519,528	4,468,540	1,770,131,528	1,757,556,601
2010	1,743,901,000	1,738,987,186	8,200,000	4,506,991	66,000	63,710			5,945,200	3,160,646	1,758,112,200	1,746,718,533

*Податоците за известувачкиот период во 2016 се преземени од Одлуката за прераспределба на средствата меѓу буџетските корисници на централната власт и меѓу фондовите и за 2017 година од Буџетот на Република Македонија за 2017 година.

Претходно наведените податоци даваат информации за големината на планираните средства на вкупно ниво и за структурата на планираните средства за судската власт во кој доминираат средствата од централниот буџет. Имено извршените расходи од централниот буџет во 2016 година споредени со вкупни расходи во 2015 година⁵ наменети за судската власт претставуваат 96,259%, додека расходите на основниот буџет (приходи наплатени од органи) учествуваат со 3,595%, а расходите од донации учествуваат со 0,147%.

2. Големина на планирани и реализирани буџетски средства (збирно) на судската власт во периодот 2010 – 2017 година и нивна споредба со процент од БДП

Финансирањето на надлежностите на судската власт се врши преку приходи обезбедени од трансфери од Буџетот на Република Македонија, сопствени приходи, (депозити, закупнини, судски паушали) и донации.

Предмет на оваа анализа претставуваат приходите (трансфери) од Буџет на Република Македонија наменети за финансирање на судската власт.

Како што претходно беше наведено, средствата за финансирање на судската власт се одобруваат во рамки на Буџетот на Република Македонија за соодветна година и во рамки на разделот наменет за судска власт. Со Законот за судскиот буџет е уредено дека, почнувајќи од 01.01.2012 година средствата за судската власт е потребно да се утврдуваат во висина од, најмалку, 0,5% од бруто домашниот производ на РМ, а заклучно со 2015 година тие да достигнат 0,8% од БДП.

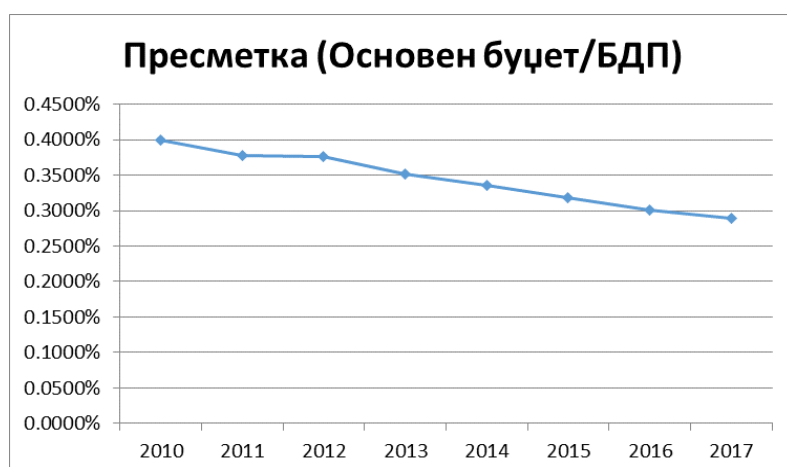
За да се утврди висината на одобрените средства и нивниот сооднос изразен во % од Бруто домашниот производ, подолу се презентирани податоци за висината на БДП по години (односно неговата основна проекција) и дадени се соодветните проценти за соодветните години во кои требало да се издвојува соодветен износ на средства за судската власт и податоци на одобрените, односно извршените трансфери од централниот буџет во корист на судската власт и тоа како што следува:

⁵ За известувачкиот период 2016 година сеуште не е донесена Завршна сметка од Собранието на Република Македонија.

Табела 3 - Висината на БДП по години проценти по години во кои требало да се издвојува соодветен износ на средства за судската власт и податоци на одобрените, односно извршените трансфери од централниот буџет во корист на судската власт

Година	БДП (податоци од Министерство за финансии)	Основен буџет - дел за судска власт - планирано	Основен буџет - дел за судска власт - реализирано	% од БДП според закон	Пресметка (основен буџет/бдп)	Износ кој со закон би требало да го има СБС	Разлика потребно и одобрено
1	2	3	4	5	6	7=(2*5)	8=(7-3)
2017	634,435,000,000	1,834,314,000		0.8%	0.2891%	5,075,480,000	3,241,166,000
2016	607,452,000,000	1,827,981,000		0.8%	0.3009%	4,859,616,000	3,031,635,000
2015	558,240,000,000	1,778,806,000	1,772,048,253	0.8%	0.3186%	4,465,920,000	2,687,114,000
2014	527,631,000,000	1,768,799,000	1,760,788,623	0.7%	0.3352%	3,693,417,000	1,924,618,000
2013	501,891,000,000	1,761,399,000	1,755,071,421	0.6%	0.3510%	3,011,346,000	1,249,947,000
2012	466,703,000,000	1,756,265,000	1,747,380,219	0.5%	0.3763%	2,333,515,000	577,250,000
2011	464,187,000,000	1,751,412,000	1,745,823,621		0.3773%		
2010	437,296,000,000	1,743,901,000	1,738,987,186		0.3988%		

Податоците што се наведени во претходната табела даваат информации за висината на планираните и реализираните средства во апсолутни вредности при што, доколку се изврши нивно споредување со вредноста на БДП во конкретен период, би можело да се заклучи дека во набљудуваниот период не се извршува законската обврска за издвојување соодветен дел во Буџетот на РМ за потребите на СБС како процент од БДП во конкретната година. Анализирани по години, забележливо е дека средствата што се наменети за судската власт како % од бруто домашниот производ, почнувајќи од 2010 година па заклучно со 2017 година бележат постојан пад (во 2010 нивото на издвоени средства изнесува 0,39, а во 2017 година издвоениот износ изнесува 0,289%) и покрај тоа што, споредено во апсолутни износи, издвоените средства бележат континуирано зголемување.

Графикон 2: Процентуално учество

Графикон 3: Учество на судскиот буџет во БДП
на судскиот буџет во БДП (во апсолутни износи)

3. Анализа на податоците и информациите што се содржани во одговорените прашалници

Податоците кои се содржани во добиените анкетни прашалници и нивната обработка од страна на експертскиот тим на ЗФР упатуваат на следните констатации:

- Апелационите и избраните основни судови за годините 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 и 2017 примиле циркулар во кој се содржани главните насоки за изготвување на годишните извештаи;
- Во практиката не е применлива обврската на ниво на апелациско подрачје да врши усогласување на: трошоците за фискалната година, според трошковни ставки и потставки; трошоците за следните две фискални години по трошковни ставки и потставки; потребните расходи за неопходното вработување за извршување на функциите на корисниците; идните обврски или повеќегодишните трошоци, вклучувајќи ги инвестициските проекти искажани поединечно; трошоците за секоја идна година искажани одделно, како и образложение за висината на износите по позиции, Пред одобрување на средствата, апелационите и избраните основни судови и стручната служба на Судскиот буџетски совет не вршат усогласување на буџетското барање;
- Стручната служба на Судскиот буџетски совет не доставува извештај до апелационите и избраните основни судови со образложение за причините, доколку бараните средства не се во целост одобрени;
- Распределбата на средствата кај избраните основни судови од страна на Судскиот буџетски совет се врши врз база на реално изготвени критериуми, додека дел од апелационите судови сметаат дека распределбата на средствата по судови од Судскиот буџетски совет не се врши врз база на реално изготвени

- критериуми;
- При распределба на средствата од страна на СБС до судовите, иако се земаат во предвид објективни критериуми, сепак, во услови на недоволно обезбедени средства за финансирање на судовите, не може да се зборува за соодветна распределба на средствата од причини што добиваните средства се помали од реално потребните;
 - Апелационите и избраните основни судови пополнуваат Образец за потреба од капитални инвестиции, но средствата што се одобруваат не се во рамките на бараните износи. Поради тоа, некои од судовите ги користат сопствените средства за таа намена;
 - Во годишните извештаи на анализирани судови е опфатен делот на довтасаните, а неплатени обврски. Од извештаите може да се констатира дека во речиси целиот анализиран период судовите искажуваат ненавремено платени обврски;
 - Нарушена е ликвидноста на некои од судовите. Според информациите содржани во анкетните прашалници дел од Апелационите судови доцнат со плаќање на обврските во просек од 30 денови за сметките 603 и 631, додека дел од избраните (анкетираните) основни судови во одредени состојби доцнат со плаќање на обврските во просек од 350 денови за сметка 603 и во просек од 365 денови за сметка 631. Блокирана сметка имал еден Апелационен суд во 2013 година. Блокдата траела 15 – 20 дена поради наплата на извршно решение. За надминување на проблемот, биле обезбедени средства од Судски буџетски совет;
 - Избраните основни судови имале блокирани сметки и тоа: кај еден основен суд во 2013 година во траење од 23 денови а во 2015 и 2016 година кај друг основен суд и до повеќе месеци, поради наплата на извршно решение. За надминување на тој проблем биле обезбедени средства од Судски буџетски совет;
 - Некои од апелационите и избраните основни судови имале извршни решенија за наплата на долгови;
 - Во периодот на пополнувањето на анкетниот прашалник против еден апелационен и еден од избраните основни судови се водела постапка за присилна наплата на неподмирени обврски;
 - Висината на неподмирени обврски влијае врз ефикасноста на избраните основни судови;
 - Одобрените средства не соодветствуваат на обемот на работа на апелационите и избраните основни судови;
 - Анкетираните судови имаат оптимален број на судии, меѓутоа постои недостаток на административни работници;
 - Одобрените средства со финансискиот план на судовите не ги задоволуваат потребите за нормално функционирање на апелационите и избраните основни судови;
 - Апелационите и избраните основни судови биле предмет на ревизија од страна на внатрешниот ревизор назначен од страна на Судскиот буџетски совет;
 - Дел од Апелационите и избраните основни судови биле предмет на надворешна ревизија спроведена од страна на Државниот завод за ревизија во претходниот период. Била спроведена и последователна (follow up) ревизија за потврдување на преземените мерки и активности по дадените препораки содржани во конечните ревизорски извештаи. Со ревизијата не биле утврдени состојби кои се

однесуваат на неправилности во извршувањето на финансискиот план/користењето на средствата;

- Апелационите и избраните основни судови редовно ја ажурираат својата web страница;
- Избраните основни судови ги објавуваат податоците за Финансиските извештаи, а дел од нив го објавуваат и Годишниот извештај за својата работа во претходната година.

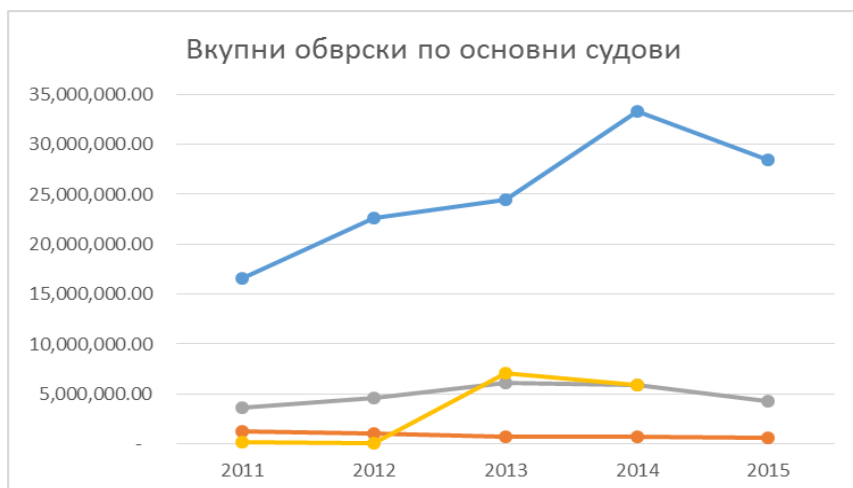
4. Структура на одобрените средства, висина на неподмирени обврски и нивното влијание

Како што претходно беше наведено, за потребите на оваа анализа беше структуриран посебен прашалник за опфатените судови, од кои се добиени повратни информации, со исклучок на еден суд. Беа преземени и дополнителни активности за обезбедување на потребните податоци од други надлежни институции. Одредени податоци беа обезбедени и преку извршените интервјуа со претседателите на избраните судови.

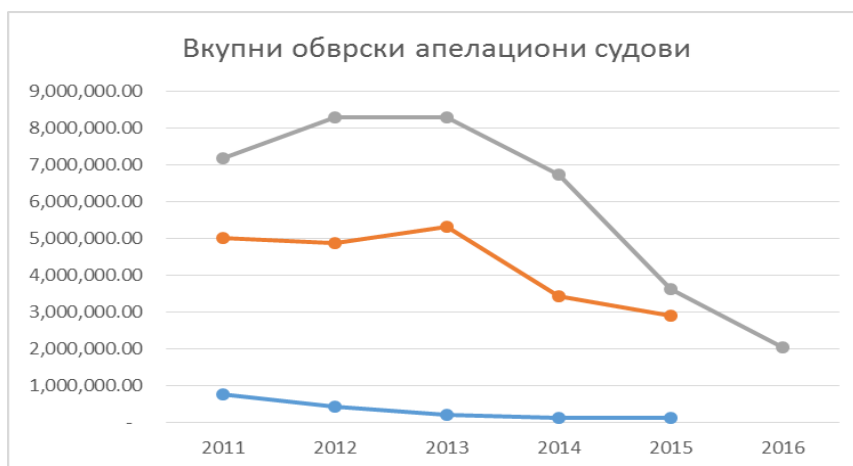
Од извршената анализа на добиените одговори и обезбедените податоци⁶ може да се констатира дека:

- Основните судови во претходните известувачки периоди (2011-2015) не биле во можност да ги реализираат во целост средствата кои биле планирале, односно кои им биле ставени на располагање со финансиските планови. Во анализираниот известувачки период процентот на реализација на одобрените средства се зголемува така што, ако во претходните години процентот на реализирање на средствата се движел од 62% нагоре, во известувачкиот период тој достигнува реализација повеќе од 95% (види прилог табела број 1, со појаснување на максимално утврден износ и одобрен износ и износ на реализација кај опфатените основни и апелациони судови).;
- Проблемот со неподмирените обврски и понатаму е присутен, но со тенденција на нивно намалување, што може да се констатира од податоците презентирани во Прилог број 2 и нивното графичко прикажување подолу. Треба да се потенцира дека апелационите судови редовно ги решаваат тие проблеми и секоја година ги намалуваат своите обврски. Учеството на вкупните обврски од реализираните средства е содржан во прилог број 3.

⁶ Податоците кои се однесуваат на реализација на средствата и состојбата на неподмирените обврски се со состојба 31.12.2015 година:

Графикон бр.4 – Вкупни обврски на апелациони судови

Графикон бр. 5 – Вкупни обврски на опфатените основни судови

- Најголемо учество во структурата на неподмирените обврски имаат обврските кои се однесуваат на комуналните услуги. Нивната структура по години е презентирана во прилог број 3 (табела со учеството на реализацијата на расходите по ставки од вкупниот износ на реализација).

Структурата на расходите по соодветни ставки за основните и апелационите судови е следна:

Основни судови:

Табела 4 - Структура на одобрените и реализираните средства по години одобрени од страна на судскиот буџетски совет (Сметка на основен буџет 603) – основни судови

Основен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
5	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	72,715,077	76,678,414	76,513,505	77,397,167	77,583,413	72,468,333
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	72,712,920	76,678,410	76,512,504	77,396,717	77,583,413	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	0.00%
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	9,799,366	7,726,050	9,909,261	7,929,833	8,089,567	10,989,048
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	9,738,913	7,696,901	9,722,250	6,914,352	8,086,697	-
	Реализирано/одобрено (%)	99.38%	99.62%	98.11%	87.19%	99.96%	0.00%
	Одобрени средства разни трансфери (464)	294,370	140,125	229,418	131,000	189,731	250,372
	Реализирани средства разни трансфери (464)	251,139	140,125	229,418	131,000	189,731	-
	Реализирано/одобрено (%)	85.31%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	0.00%
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Исплати по извршни исправи (465)	495,884	1,221,649	269,348	1,639,287	2,797,961	2,513,952
	Одобрени средства за капитални расходи (48)	-	-	-	-	55,125	-
	Реализирани средства за капитални расходи (48)	-	-	-	93,388	55,125	-
	Реализирано/одобрено (%)					100.00%	
Одобрени средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-	
Реализирани средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-	
6	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	12,588,199	11,889,157	11,976,381	12,181,170	11,984,161	11,805,989
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	12,593,899	11,870,052	11,976,181	12,165,048	11,993,761	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.05%	99.84%	100.00%	99.87%	100.08%	0.00%
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	931,755	791,552	672,000	594,700	623,277	826,000
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	832,934	634,561	667,381	569,318	596,170	-
	Реализирано/одобрено (%)	89.39%	80.17%	99.31%	95.73%	95.65%	0.00%
	Одобрени средства разни трансфери (464)	-	98,472	15,000	-	-	-
	Реализирани средства разни трансфери (464)	-	98,472	15,000	-	59,048	-
	Реализирано/одобрено (%)		100.00%	100.00%			
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
Реализирани средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-	

Основен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Исплати по извршни исправи (465)	-	28,529	-	-	76,723	-
	Одобрени средства за капитални расходи (48)	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства за капитални расходи (48)	-	-	-	-	-	-
	Одобрени средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-
7	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	29,244,823	30,857,376	30,558,165	33,324,876	32,902,698	-
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	29,244,823	30,857,376	30,558,165	33,324,876	32,902,698	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	3,316,188	3,451,685	3,187,570	3,123,332	3,507,692	-
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	3,316,188	3,451,685	3,187,570	3,123,332	3,507,692	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства разни трансфери (464)	157,442	15,000	100,876	127,797	216,841	-
	Реализирани средства разни трансфери (464)	157,442	15,000	100,876	127,797	216,841	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Исплати по извршни исправи (465)	109,350	-	75,390	59,818	-	-
	Одобрени средства за капитални расходи (48)	-	-	-	29,490	-	-
	Реализирани средства за капитални расходи (48)	-	-	-	29,490	-	-
	Реализирано/одобрено (%)				100.00%		
Одобрени средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-	
Реализирани средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-	
8	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	66,532,736	66,189,568	63,876,859	62,996,795	62,899,445	-
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	66,532,736	66,189,568	63,867,859	62,994,274	62,898,091	60,650,038
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	99.99%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	8,608,515	3,661,822	4,240,827	5,803,067	7,264,115	-
	Реализирано/одобрено (%)						
	Одобрени средства разни трансфери (464)	251,428	171,294	187,110	100,350	275,617	-

Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавни претпријатија

Основен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Реализирани средства разни трансфери (464)	251,428	171,294	187,110	100,350	275,617	-
	Реализирано/одобрено (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)	-	-	-	-	-	-
	Исплати по извршни исправи (465)	1,420,832	3,627,871	6,068,487	2,756,039	2,243,785	-
	Одобрени средства за капитални расходи (48)	451,911	2,031,178	2,276,981	3,183,993	7,470,000	4,950,000
	Реализирани средства за капитални расходи (48)	-	-	-	-	-	-
	Одобрени средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-
	Реализирани средства за стручно усовршување	-	-	-	-	-	-

Апелациони судови:

Табела 5 - Структура на одобрените и реализираните средства по години одобрени од страна на судскиот буџетски совет (Сметка на основен буџет 603) – Апелациони судови

Апелационен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
↙	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	25,225,810	25,556,796	27,840,806	27,312,658	29,738,006	
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	25,225,810	25,556,796	27,840,806	27,312,658	29,738,006	
	Реализирани/одобрени (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	1,649,000	2,378,000	2,527,096	2,206,150	2,089,000	
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	1,648,303	2,377,463	2,526,009	2,193,990	2,076,976	
	Реализирани/одобрени (%)	99.96%	99.98%	99.96%	99.45%	99.42%	
	Одобрени средства разни трансфери (464)	41,180	30,000		57,587	30,000	
	Реализирани средства разни трансфери (464)	41,180	30,000	476,114	57,587	30,000	
	Реализирани/одобрени (%)	100.00%	100.00%		100.00%	100.00%	
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)						
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)						
	Исплати по извршни исправи (465)						
	Одобрени средства за капитални расходи (48)				101,773	190,000	
	Реализирани средства за капитални расходи (48)				101,773	190,000	
	Реализирани/одобрени (%)				100.00%	100.00%	
Одобрени средства за стручно усовршување							
Реализирани средства за стручно усовршување							
↘	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	36,371,363	36,747,259	36,897,068	36,144,314	32,958,774	28,692,938
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	36,371,393	36,747,259	37,017,154	36,144,314	32,958,774	20,692,738
	Реализирани/одобрени (%)	100.00%	100.00%	100.33%	100.00%	100.00%	72.12%
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	4,978,500	4,848,485	5,285,275	3,243,606	2,579,294	4,061,508
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	4,968,689	4,844,503	5,285,325	3,243,606	2,580,294	1,712,935
	Реализирани/одобрени (%)	99.80%	99.92%	100.00%	100.00%	100.04%	42.17%
	Одобрени средства разни трансфери (464)	41,025	30,000	15,000	84,627	258,250	104,508
	Реализирани средства разни трансфери (464)	41,025	30,000	15,000	84,627	258,250	104,508
Реализирани/одобрени (%)	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	

Апелацион ен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)						
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)						
	Исплати по извршни исправи (465)		41,748				
	Одобрени средства за капитални расходи (48)				97,720	77,397	
	Реализирани средства за капитални расходи (48)				97,720	77,397	
	Реализирани/одобрени (%)				100.00%	100.00%	
	Одобрени средства за стручно усовршување						
	Реализирани средства за стручно усовршување						
3	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)						
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)		51,002,590	49,358,934	51,280,113	50,656,103	
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)						
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)		4,654,154	5,452,294	4,556,110	3,789,416	
	Одобрени средства разни трансфери (464)						
	Реализирани средства разни трансфери (464)		246,190	149,168	187,265	284,291	
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)						
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)						
	Исплати по извршни исправи (465)						
	Одобрени средства за капитални расходи (48)						
	Реализирани средства за капитални расходи (48)						
	Одобрени средства за стручно усовршување						
	Реализирани средства за стручно усовршување						
4	Одобрени средства за плати и надоместоци (40)	91,340,132	98,306,717	93,234,613	90,342,552	82,403,288	81,069,301
	Реализирани средства за плати и надоместоци(40)	91,330,605	98,294,924	93,233,441	90,616,534	89,780,517	
	Реализирани/одобрени (%)	99.99%	99.99%	100.00%	100.30%	108.95%	
	Одобрени средства за стоки и услуги (42)	12,315,300	14,518,600	15,512,353	16,380,625	13,686,115	11,512,441
	Реализирани средства за стоки и услуги (42)	11,736,888	14,517,517	15,511,277	16,179,328	13,684,367	
	Реализирани/одобрени (%)	95.30%	99.99%	99.99%	98.77%	99.99%	
	Одобрени средства разни трансфери (464)	221,650	350,080	356,936	780,427	370,298	1,101,836
	Реализирани средства разни трансфери (464)	221,650	349,236	356,936	779,402	369,438	
	Реализирани/одобрени (%)	100.00%	99.76%	100.00%	99.87%	99.77%	
	Одобрени средства социјални бенефиции (47)						

Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавни претпријатија

Апелационен суд	ставка	Година					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Реализирани средства социјални бенефиции (47)						
	Исплати по извршни исправи (465)						191,809
	Одобрени средства за капитални расходи (48)				430,000		
	Реализирани средства за капитални расходи (48)				427,960		
	Реализирани/одобрени (%)				99.53%		
	Одобрени средства за стручно усовршување						
	Реализирани средства за стручно усовршување						

- Вкупно одобрените и реализираните средства наменети за плати и надоместоци, во анкетираниите Основни судови споредени со вкупните расходи учествуваат дури со максимални 94,25% додека истите кај анкетираниите Апелациони судови учествуваат со 92,56%. Реализираните средства за стоки и услуги учествуваат во вкупните расходи со процент не повеќе од 9,99% кај основните судови, односно со процент не повеќе од 13,18% кај апелационите судови;
- Состојбата на недоволни финансиски средства и пренесени неподмирени обврски од претходниот известувачки период предизвикува во известувачкиот период за 2015 година во финансиските извештаи кај дел од анкетираниите основни судови да се прикажани податоци за извршени расходи на име „исплати по извршни исправи“. Според податоците презентирани во одговорите во анкетните прашалници констатираме дека највисокиот процент за овој вид на расходи кај Основните судови изнесува 3,15%.
- Во ниту еден од анкетираниите основни и апелациони судови не се констатирани исплатени расходи за стручно усовршување;
- Средствата наменети за капитални инвестиции (види прилог број 3) не секогаш ги одразуваат реалните потреби на судовите и покрај тоа што во судската власт се вршени капитални инвестиции по пат на донации или средства од централниот буџет преку надлежното министерство. Одговорите на интервјуираните лица упатуваат на констатациите дека судовите имаат потреба од дополнителни средства на име капитални расходи. Податоците презентирани од анкетираниите основни и апелациони судови упатуваат на констатација дека капиталните расходи не се планирани во нивните буџети или пак во дел од анкетираниите судови, каде има реализација на овој вид на расход, тие се занемарувачки и учествуваат со не повеќе од 0,06% кај основните судови, односно не повеќе од 0,59% кај апелационите судови;
- Во делот на податоците за сопствени приходи анализираните судови известуваат дека остваруваат средства врз таа основа, но состојбата на остварени средства од суд до суд е различна. Сопствените средства судовите ги користат по добивање на претходна согласност од СБС;

4. Основни заклучоци од интервјуто со претседателот на Судскиот буџетски совет

На 28.06.2016 година тим-лидерот на проектот изврши интервју (разговор) со претседателот на СБС. На разговорот присуствуваше и раководителот на одделението за сметководство и финансии на СБС. Во продолжение се наведени позначајните заклучоци од тој разговор во врска со финансирањето на судската власт во РМ.

Со цел поефикасно и попрецизно изготвување на барањата на буџетските корисници, СБС на судовите им доставува циркулар применувајќи ја, притоа, истата процедура што се применува кај другите буџетски корисници. Имено, Министерството за финансии го доставува генералниот циркулар до СБС, а тој составува циркулар во кој се наведуваат насоките и потребните индикатори за составување на буџетските барања на судовите. Циркуларот им се доставува на судовите и тие, врз таа основа, составуваат буџетските барања на ниво на апелациско подрачје. Од добиените планови/барања на одделните судови, се составува збирен план/барање на ниво на Апелациски суд, кој се проследува до СБС. Тој ги обединува буџетските барања и ги доставува до Министерството за финансии во оставениот рок, после што се прават потребните усогласувања со него.

Распределбата на средствата по судови СБС секогаш се обидува да ја прави со примена на објективни критериуми, земајќи ги предвид големината на судовите, нивната постојна кадровска и организациска инфраструктура, бројот и степенот на важноста на судските предмети, бројот на вработени, инвестициските потреби на одделните судови и сл. Притоа, во рамки на големината на доделените буџетски средства, се прават обиди за распределба на дел од тие средства за покривање на потребите/барањата на судовите за капитални инвестиции, согласно нивните барања наведени во образецот за капитални инвестиции. Но, финансирањето на одржувањето на капиталната опрема е составен дел на проблемот на недоволност на средства за финансирање на тековните и инвестициските активности на судовите.

Оценка е дека распределените средства во континуитет не соодветствуваат со обемот и тежината на работа на судовите, иако секогаш се прават напори за надминување на тој проблем. Генерално, вкупно добиените средства за судската власт во целина не соодветствуваат со обемот и тежината на работа на судовите. Доделените средства не се доволни за нормално функционирање на судовите со оглед на вкупно недоволно одобрените/добиените средства од централниот буџет и со оглед на обемот на наследени довтасани неплатени обврски, недоволните средства за одржување на инвестициската опрема, недоволноста на вработени, пред с'е, од административен кадар и сл.

Перманентно сериозен проблем со кој се соочуваат судовите поголем број години наназад се довтасаните, а неплатени обврски. За нив СБС редовно (секој месец) го информирал Министерството за финансии во очекување да се зголеми износот на средства што би се насочил за плаќање на тие обврски за кои не се знае кога доверителите би покренале постапка за присилна наплата, а со тоа и блокирање на

сметките на соодветните судови. Но, досега немало реакција од Министерството за финансии за издвојување средства или за наоѓање друг начин за ослободување на судовите од тежината на тие обврски. Судовите, најчесто и најмногу, должат за неплатени договорни услуги (набавка на стоки, вештачења, ангажирање адвокати по службена должност, одржување на инвестициска опрема и др.). Интересно е што големината на довтасаните, а неплатени обврски на судовите, Секторот за финансии во рамки на СБС, редовно, го прикажува, иако сметководството се води на готовинска основа.

Проблемот со недоволност на средства за непречено финансирање на активностите на судовите најефектно би се надминал ако се почитува законски утврдената стапка за издвојување дел од буџетот на РМ за финансирање на таа област. Имено, иако законска обврска е средствата за судската власт да се издвојуваат во износ од 0,8% од големината на БДП на земјата (постапно, а заклучно со 2015 година), повеќе години наназад тој процент се движи околу 0,4%⁷. Значи, во 2015 и 2016 година судовите добиваа приближно само половина од тоа што е нивно законско право. Тоа, се разбира, создава сериозни проблеми во (не)доволноста на средства за нормално функционирање на судовите. За тој проблем и за потребата од почитување на соодветната законска одредба, претставниците на СБС повеќе пати имале покренато дискусија во Министерството за финансии и во Владата на РМ, но засега нема позитивна реакција за надминување на тој проблем. Битен факт е што, износот на средства, редовно, им се пренесува на судовите и не се намалува во случаи кога доаѓа до ребаланс на централниот буџет во надолна линија!

За да нема некои идни непријатни релации на судската власт со централната власт околу потребата за реализација на таа законска одредба, размислувањата на РБС се во насока да се измени законот и да се намали (врз основа на претходна објективна анализа на потребните средства на судската власт) процентот од БДП врз основа на кој редовно (секоја година) и безусловно би се планирале средства во централниот буџет и би се пренесувале на сметките на СБС. Се чини дека, согласно историските потреби и досегашните искуства на судовите, оптимална големина би била износ на средства кој би се пресметувал со стапка од 0,5% од БДП.

Често се вели (и од домашни и под странски “експерти“) дека бројот на судии е преголем. Но, според СБС, таквата констатација не е резултат на објективна длабинска анализа која би ги опфатила бројот на предметите, сложеноста на предметите, бројот на прислужни административни работници, бројот на стручни соработници и сл. Кога судиите би биле ослободени од административните работи (на пример, пишување на пресуда) и тие да бидат извршувани од стручни соработници со завршен правен факултет, тогаш бројот на судии драстично би се намалил. Судиите само би суделе и би се посветувале на законската регулатива врз која се водат постапките. Но, сега е случај да има малку стручни соработници, а некаде недостасуваат и административни службеници, така што судиите се оптоварени и со „несудечки“ активности. Според тоа, не би можело да се тврди дека има преголем број судии и дека тоа е главна причина за високите трошоци на судството.

⁷ Податоците добиени од истражувањето упатуваат дека наведениот процент започнувајќи од 2010 – 2017 година се движи во распон од 0,3988% -0,2891% од БДП.

Во врска со потребниот број на административни работници во судовите, СБС наведува дека има некои стандарди според кои на еден судија би требало да има еден административен службеник. Но, тогаш драстично би се зголемиле трошоците на судовите, затоа што тие службеници би требало да преземат дел од работата на судиите, а тие пак, како што се вели, тогаш би биле во непотребно голем број, без можност за нивно нагло намалување. Поради тоа, во сегашниот момент најдобро би било еден административен службеник да “опслужува” двајца судии. Но, останува проблемот на нееднаква распределеност на административните службеници по одделни судови во Република Македонија. Нивниот број е најголем во Скопското апелациско подрачје, но значително помал во останатите апелациски подрачја.

СБС смета дека, донекаде, е точна констатацијата дека бројот на судови е (пре)голем и дека тоа е една од причините за високи трошоци во реализацијата на судската власт. Има судови во внатрешноста на РМ кои имаат мал број предмети, но несразмерно високи трошоци, особено за инфраструктура (зграда, опрема, фиксни трошоци и сл.). Можна е рационализација (затворање) на некои “нерационални” судови. Но, подрачјата што тие сега ги покриваат не би смееле во иднина да останат непокриени со присуство и активност на некој од околните судови. Рационално решение би било во местата каде што не е рационално да постојат судови, да се отвори судска канцеларија која би била составен дел на соодветно судско одделение кое е во состав на некој постоен, да речеме, најблизок суд до тоа место. Во зависност од бројот и видот на предметите, судиите од постојниот суд би оделе во таа канцеларија, би го одржале судењето, а сета останата административна работа би се извршила во надлежниот суд. Тоа драстично би ги намалило сегашните трошоци во „нерационалните“ места, а граѓаните од тие места не би биле изложени на материјални, временски и други трошоци и непријатности за да одат на судење во надлежниот суд кој е лоциран во друг град.

Сериозен проблем, кој има соодветно влијание врз растечките трошоци на судовите, претставуваат разнобразните трошоци за предмети во судска медицина. Не постои унифициран правилник што би важел за сите апелациски подрачја, поради што има шаренило во цената за извршено судско медицинско вештачење. Според СБС, потребно е Министерството за правда и Министерството за здравство, со примена на соодветни објективни критериуми, да донесат единствен Правилник кој би важел и би се применувал во сите апелациски подрачја. При формирањето на цени за соодветни обдукции пожелно е да се има предвид времето кога се врши обдукцијата. Ако таа се врши во редовно работно време за кое лекарот е соодветно редовно платен, тогаш за таква обдукција не би требало да се плаќаат средства на судовите. Но, ако обдукцијата се врши надвор од работното време, преку ноќ, викенд или за време на некој празник, тогаш би се применувала соодветна цена која судот треба да ја плати и со која би требало да се покрие и дополнителниот труд на лекарот.

Со цел намалување на тековните трошоци на судовите, тие ја користат мрежата акмис во функција на електронска распределба на предметите по судии. Но, СБС смета дека е потребно воспоставување на други мрежни поврзувања со надлежни институции, што би придонесло за поефикасно (побрзо, поекономично) работење на судовите и што би било во функција на заштита на интересите на странките во предметот. Се мисли на можност за директно вклучување на судовите во евиденцијата на катастарот, евиденцијата на Централен регистар и др. Тоа би овозможило за соодветни судски

предмети судот директно од посочените институции да може да ги добие бараните/потребните документи (информации) кои се во функција на решавање на конкретен судски предмет, место да се бара странките тоа сами да го прават, што одзема доста време (се одолговлекуваат постапките), а сето тоа ги зголемува трошоците и на судовите и на странките. За надминување на тој проблем се размислува да се побара соодветно информатичко решение за мрежно поврзување со соодветните институции, кое би било реализирано од страна на Министерството за информатичко општество.

Повеќе години наназад во судовите се реализира проектот за определување цена по предмет. Според СБС, тој проект е во фаза на перманентна проверка, истражување и постепено применување. Но, мора да се нагласи дека многу тешко е да се утврдат цени за соодветни предмети и тие да важат како некој вид стандард. Причините се разноразни (вид и сложеност на предмети, објективни пречки за реализација на предметите, (не)доволност на кадровски и технички потенцијал и сл.). Од друга страна, се нагласува дека цената на предметите треба да соодветствува на потребното време (должина) за решавање на некој предмет, а тоа, пак е регулирано со законите. Доволно е судиите да се придржуваат кон законските рокови за решавање на предметите и тоа би имало влијание за намалување на вкупните (просечни) трошоци во нивното работење.

5. Основни заклучоци од разговорите со претседателите на избраните судови во РМ

Во функција на реализација на предметниот проект, тим-лидерот и директорот на носителот на проектот, извршија интервју (разговор) со претседателите на четирите апелациони судови и со три основни судови во РМ. Во продолжение се наведени позначајните заклучоци од тие разговори во врска со финансирањето на судската власт во РМ.

а) Судовите редовно добиваат буџетски циркулар (со методологија, индикатори и сл.) од СБС и најдоцна до 1 јуни доставуваат податоци до СБС во врска со нивниот планиран буџет за следната година. Притоа, не се врши усогласување на буџетите на ниво на апелациско подрачје, туку секој суд составува свој буџет кој го доставува до СБС каде се вршат усогласувања на барањата (предлог-буџетите) на одделните судови со можностите кои се утврдени во циркуларот што МФ го доставува до СБС и во кој се наведени максималните износи на буџетски средства за судската власт во следната година. Ако во текот на годината се појават одредени неусогласености меѓу одобрените и потребните средства на одделните судови (некаде останале повеќе неискористени, а некаде има недоволност од средства), во СБС се поднесува барање за пренесување средства од буџетот на еден суд, во буџетот на друг суд. Тоа досега доста добро функционираше, што овозможува речиси целосна рационална искористеност на доделените средства.

б) Претседателите на сите судови со кои се водеа разговори се согласни дека распределбата на средствата од СБС по судови се врши со примена на објективни критериуми (големина (опфатност) на судовите, постојна кадровска и организациска инфраструктура на судовите, број и степен на важност на судските предмети, број на

вработени, потреба од капитални инвестиции, износи на сопствени средства и сл. Но, и покрај таквите критериуми, најчесто се користат историските податоци за барани, од една, и искористени средства, од друга страна.

в) Судовите изготвуваат инвестициска програма и неа ја приложуваат кон буџетското барање за следната буџетска година. Но таа, речиси, и да нема улога при определувањето и одобрувањето на буџетското барање на судот од страна на СБС. Во таква ситуација, за одредени инвестициски потреби судовите ги користат сопствените средства.

г) Сите судови го нагласуваат недостатокот на средства за непречено финансирање на нивните активности, особено во финансирањето на капиталните инвестиции. Меѓутоа, истовремено го нагласуваат домаќинскиот пристап кон трошењето на средства за да можат целосно да се задоволат тековните финансиски потреби на судот и неговите обврски непречено (иако понекогаш со одредено задоцнување) да се реализираат.

д) Судовите редовно се соочуваат со проблемот на финансирање на одржувањето на капиталната опрема. Недостатокот на финансиски средства, особено, се манифестира во финансирањето на купувањето и одржувањето на информатичката опрема (застарени компјутери и застарена мрежа, застарени делови од таа опрема и сл.), како и во финансирањето на одржувањето на судската зграда (административниот простор), особено на делови од неа кои се во, речиси, руинирана состојба. Судовите очекуваат појава на проблеми во финансирањето на одржувањето на капиталната опрема. Таа е добиена како грант (таков е случајот со АКМИС). Но, нејзиното одржување од 1. Јануари 2017 година паѓа на товар на судот кој за таа цел, досега, не добивал буџетски средства. А системот, веќе, е застарен и има потреба од негово засилено обновување и одржување, за што има недостаток на средства.

ѓ) Во минатите години судовите се соочувале со проблемот на довтасани, а неплатени обврски врз разни основи. Но, со домаќински (штедлив) и рационален пристап кон расположливите средства, успеале постепено (низ годините) да ги намалуваат тие обврски кои сега се незначителни или осетно се намалуваат. Кај апелационите судови, нив, речиси и да ги нема. Обврските (главно, обврски за комунални услуги - вода, парно греење, струја, поштарина...) се појавуваат кон крајот на тековната и се пренесуваат во следната година, но се во значително помали износи отколку во претходните години. Во таа насока, особено, позитивен придонес има пренесувањето на трошоците за вршење вештачење во кривичните постапки кај Јавно обвинителство на РМ.

Како позначаен проблем се неплатените камати за претходно ненавремено платени обврски што, во многу често, се должи на доцнењето во реализацијата на налозите за плаќање врз разни основи од страна на Трезорот во рамки на Министерството за финансии.

е) Судовите имаат сопствени средства кои самостојно ги користат за намени за кои во моментот имаат најголема потреба и според нивната оценка за приоритетност во задоволувањето на некои тековни или капитални потреби (на пр., одржување на компјутерската опрема, поправки на судската зграда и сл.). Судот може да ги користи сопствените средства (паушали) за финансирање на сопствени потреби, но по добивање

претходна согласност од СБС. Тоа се појавува како проблем затоа што или не се добива или бавно се добива дозвола за користење на тие средства кои, главно, се пренесуваат во идната буџетска година кога, повторно, се доставува барање за користење на тие средства за соодветни намени.

ж) Забележливо е намалувањето на предметите во судовите, особено на предмети од одредена област (имотно-правни и сл.) кои се пренесени кај нотарите. Сепак, присутна е оценката дека, пренесувањето на некои надлежности кај нотарите не влијае силно врз намалување на бројот на предмети, особено ако се има предвид дека најголем дел од предметите од нотарите се проследуваат кај судовите. Од друга страна, се оценува дека намалувањето на бројот на предметите, најмногу, се должи на високата ажурност на судиите во решавањето на предметите, што ги намалува трошоците на судот.

з) Судовите сметаат дека бројот на судии е блиску до оптималниот број на потребни судии. Но, го нагласуваат проблемот на недоволен број стручни соработници, кои би требало да преземат одреден дел од работата на судиите (на пример, пишување на пресудите, водење разни евиденции и сл.). Се смета, исто така, дека е потребно зголемување на платите на судиите и на административните работници во судовите, со цел да се спречи појава на корупција и/или на штрајкови на вработените во судовите.

с) Речиси сите судови го нагласуваат проблемот на недоволност на административни работници.

и) Има одредени сознанија дека во одредени апелациони подрачја постојат (функционираат) поголем број судови од потребниот и дека во иднина на тој план би требало да се изврши одредена рационализација, со што би се извршила сериозна рационализација во трошењето на расположливите средства. Се разбира, пред тоа да се направени, ќе биде потребно да се направи соодветна анализа за да се утврди дали на некое апелациско подрачје има вишок на судови и, после тоа, да се пристапи кон, евентуално, затворање на некој (некои) од нив.

ј) Проектот за определување цена по предмет, с'е уште, е во фаза на проверка, но, објективно, судовите ценат дека ќе биде тешко применлив поради разнообразноста на судските предмети (по тежина, квалификација, обемност и сл.), така што не е реално да се очекува ефектно заживување на тој проект во практиката.

к) Во последно време судовите се соочуваат со проблемот со должината на јавни набавки и, особено, проблемот со набавки од мала вредност (до 500 евра), кои се реализираат без постапка за доделување на договор за јавна набавка. Но, за да се реализира некоја набавка од, да речеме, 1.500 евра, или треба да се распише оглас за јавна набавка која ќе трае долго или треба да се извршат три т.н. мали набавки. За да се реализира постапката за јавни набавки, потребна е согласност од Совет за јавни набавки, за која се плаќаат високи износи на средства кои, понекогаш, ја надминуваат височината на средства, особено во случаи на реализација на јавна набавка од мала вредност.

IV СУМИРАН ПРЕГЛЕД НА ПОЗНАЧАЈНИТЕ ФИНАНСИСКИ ПРОБЛЕМИ СО КОИ СЕ СООЧУВА СУДСКАТА ВЛАСТ

Претходната анализа, сознанијата до коишто дојде проектниот тим со анализа на постојните акти, информации и сл. и констатациите од разговорите со претседателот на СБС и претседателите на избраните судови во РМ, како и коментарите и предлозите кои беа дадени од претставници на судовите за време на презентацијата на нацрт-наодите од ова истражување, упатуваат на следните сумирани оценки за состојбите и проблемите со кои се соочуваат судовите во делот на потребни финансиски средства и во реализирањето на нивниот финансиски менаџмент:

а) Со Уставот на РМ е утврдено одделување на законодавната, извршната и судската власт. Меѓутоа, постојниот процес на утврдување на буџетот за судството ја девалвира независноста на судството преку воведување оперативни буџетски ограничувања на судскиот буџет и покрај законски определената големина на годишниот износ на судскиот буџет.

Имено, првичните проценки на приходите и на расходите од државниот буџет, кои се наменети за судството, ги определува Влада на РМ на предлог на Министерството за финансии. Тоа значи дека во фазата на донесување на буџетот на РМ за следната година, Собранието на РМ нема или има многу мали можности за менување на буџетот (во случајот, за зголемување, односно одредување на законски утврдената големина на делот што е наменет за судството). Тоа е една од позначајните причини зошто републичкиот судски буџет во изминатите 4-5 години не ја достигнува големината која е утврдена со Законот за судски буџет и што дополнително на судовите им создава проблеми во финансирањето на тековните активности и особено придонесува за кумулирање на неплатени обврски на судовите врз разни основи;

б) Според тоа, главниот проблем со кој се соочуваат анкетираниите судови, што може да се претпостави како проблем со кој се соочуваат поголемиот број судови во РМ, претставува недостатокот на средства за непречено финансирање на тековните и капиталните активности, како и за плаќање на довтасани обврски врз разни основи. Тоа создава појава на кумулирање на обврски кои, во анализираниот период кај одредени судови се зголемуваат, а кај други судови се намалуваат, но во ниту еден момент не се за занемарување.

в) Недоволноста на средства и ненавременото плаќање на довтасаните обврски, често, предизвикуваат креирање извршни решенија, кои понекогаш предизвикуваат и блокирање на сметките на судовите. Во текот на презентацијата претставниците на судовите нагласија дека дел од обврските се застарени и се отпишуваат по овој основ;

г) Во поголем дел од судовите се реализирани значајни инвестициски активности со ангажирање средства од делот на буџетот на РМ кој му се доделува на Министерството за правда или со ангажирање средства од кредит од Светска банка. Сепак, и во СБС и кај избраните (анкетираниите) судови се нагласува недостатокот на средства за инвестициски активности. Тие, вообичаено, се финансираат од донации од разни институции. При дадени можности за користење на донациите некои од судовите се соочуваат со проблеми поради тоа што не поседуваат имотен лист како дел од потребната документација со која би аплицирале за добивање донација

д) На ниво на судството е донесен Закон за управување со движење на

предметите. Оценка е дека недоволно се искористени можноста и потребата за управување со предметите, што подразбира планирање, координација, организација и контрола на обработката на предметите. Ако судот преку обемот на предмети не може да ги оправда бараните средства, тогаш нема да биде во состојба да бара соодветен износ на средства. Оттаму, судовите с'е повеќе стануваат свесни за важноста на предвидувањето на обемот на предметите и за утврдување цена на чинење по предмет, во зависност од видот и сложеноста на предметите. Некои судови веќе утврдиле цена на чинење на определени судски предмети, други се во интензивна фаза на утврдување на таква цена, но кај некои судови има застој во таквата активност поради оценка за неможноста (од разни причини кои се наведени на други места во овој извештај) да се утврди цена по еден предмет;

ф) Извештаите на судовите се нестандартни и многу скромни во објаснувањето на појавите, проблемите и сл. во нивното работење. Во извештаите не може да се забележи врската меѓу бројот на донесените одлуки во судовите и искористените средства за таа цел. Претставниците на судовите кои беа присутни на презентацијата на Нацрт – извештајот, укажаа на потребата од зголемување на бројот на обуките за начинот на изготвување извештаи на судовите до соодветни институции, начин на известување на јавноста, изработка на буџетско барање и сл. со цел унифицирање на постапките и извештаите на судовите;

е) Освен тоа, извештаите кои судовите ги доставуваат до СБС содржат само бројки по буџетски ставки, а недостасува сеопфатна споредбена анализа на реализираните со планираните трошоци, како и анализа на причините за настанување и план за отплата на неплатените долгови. Таква анализа не се прави поради тоа што никој од судовите тоа не го побарал, но и поради недостаток на персонал;

ж) Од разговорот што тимот ги водеше со претседателот на СБС се дојде до заклучок дека економско-финансиски неоправдано е постоењето на 27 основни судови во РМ. Тоа ја налага потребата од преиспитување на потребата од натамошно постоење на судови во некои места и нивна замена со судечки денови или со судски одделенија;

з) Анализите на СБС покажувале дека е голем бројот на судии. Тоа особено се однесува на бројноста на судии во некои судови во внатрешноста на земјата каде што е воочлива несразмерноста на бројот на предмети со бројот на судии. Таквата состојба врши силен притисок врз буџетските средства (за плати и придонеси од плати се трошат, во просек, по околу 85% до 90% од вкупно добиените буџетски средства), поради што на судовите им остануваат релативно мали износи на средства за финансирање на нивните тековни и инвестициски активности. Од друга страна, судовите го нагласуваат недостатокот на административен персонал, а особено на стручни соработници, дактилографи и раководни службеници што им создава сериозни пречки (застој или одолговлекувања) во реализирањето на судските предмети;

с) Анализите на билансите на судовите, нивните одговори на поставените прашања во прашалниците и интервјуто што беше водено со претставници на Судскиот буџетски совет ја потврдуваат генералната оценка дека, за финансирање на активностите на судството во РМ годишно треба да се издвојуваат најмалку по 0,5% од Буџетот на РМ. Меѓутоа, анализата потврди дека годишниот буџет со кој располага судството во РМ (судски буџет) се движи во распон од 0,3988% (во 2010) до 0,2891% од БДП) во 2017 година) од Буџетот на РМ. Оттаму произлезе констатацијата дека непочитувањето на законската обврска за издвојување 0,8% од буџетот на РМ е

најзначајната причина за појава на финансиски проблеми во работењето на судовите и особено во ненавременото плаќање на достасаните обврски на судовите;

и) Не постои усогласување на буџетските барања на судовите - буџетски единки на ниво на апелациско подрачје. Според истражувачкиот тим, тој факт укажува на можни неусогласености во распределбата на буџетските средства што, веројатно, предизвикува недоделување на бараните средства на одделни судови или прераспределба на средства од еден на друг суд без притоа да се има увид во (не)оправданоста од (не)реализација на првобитно доделените средства и во потребите за извршување на насобраните обврски на одделните судови. Всушност, некои судови се жалат дека во таа прераспределба на средства на ниво на Апелациско подрачје, тие воопшто не биле консултирани за нивните потреби и проблеми за чие решавање биле потребни претходно доделените средства, а во некои случаи се наметнува потребата и од нивно зголемување во однос на првобитно утврдениот износ. Од друга страна, пак, некои судови сметаат дека такво усогласување на буџетските барања на ниво на апелациско подрачје не е ниту потребно. Најпосле, од претставниците на судовите беше нагласено дека за такво усогласување е потребно тие да располагаат со соодветен стручен кадар, пред се, од економска струка, кој пак го има во премал број, а во некои судови, дури, и нема вработен економист;

ј) Непосредно поврзан со претходно опишаниот е и проблемот што го нагласуваат некои судови во смисла дека со буџетскиот циркулар, СБС им одобрува само 50% од бараните средства, без притоа да направи анализа на реалноста на бараните средства, ниту пак консултација со конкретните судови. Уште повеќе, тие судови не добивале ниту извештај за таквите промени, така што немаат информација за причините за таквото кретење, ниту насока за идно планирање на потребните средства.

Во таква ситуација, распределбата на средства на судскиот буџет се врши врз основа на буџетските барања на единките - корисници подготвени врз основа на буџетот од претходната година, усогласен со плафонот на средства добиен од СБС, односно од Министерството за финансии. Таквиот начин на пресметка на буџетот не обезбедува ефикасно работење врз основа на планирање на потребите, ниту правична распределба на средствата, односно некои судови добиваат помалку средства од потребните (заради зголемен обем на работа), додека други добиваат повеќе средства од потребните;

к) Досегашниот систем на буџетирање, поради отсуство на одредување приоритети на финансирање, како и поради отсуство на детална анализа на причините за несоодветното извршување на буџетот, не обезбедува добро управување со буџетските средства. Тој систем на буџетирање по ставки не дава сеопфатна слика на потребите, ниту пак овозможува планирање на средствата за период од три години (согласно со законот); **л)** Судските трошоци кои се појавуваат во постапки каде што како страни се појавуваат други органи ги плаќаат судовите. Но, по завршувањето на постапките, рефундирањето на средствата се врши во државниот, а не во судскиот буџет, што води кон зголемување на расходите на судовите.

љ) Судовите и СБС не се екипирани ниту доволно обучени за вршење финансиски менаџмент. Нивните систематизации предвидуваат одделение за финансиско и материјално работење кое, според описот на работните задачи, опфаќа само подготовка на буџет и сметководство, но не и финансиско управување и контрола. За финансиско управување и контрола е потребно воведување детално планирање и анализа на работењето и искористување на ресурсите во судовите, а исто така и обезбедување соодветни и стабилни извори на финансирање на судската власт. Но, како

што погоре е нагласено, за квалитетно планирање и анализа е потребен и доволен и соодветно стручен персонал кој е многу малку застапен кај судовите.

V ПРЕПОРАКИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА ТЕКОВНИТЕ ФИНАНСИСКИ ПРОБЛЕМИ НА СУДСКАТА ВЛАСТ

Претходната анализа ги лоцира главните жаришта на финансиски проблеми со кои се соочуваат судовите во РМ. Оттаму можат да се извлечат соодветни заклучоци и препораки за надминување на “тесните грла” и на честите појавни финансиски проблеми со кои се соочува судската власт во РМ. Тие препораки, главно, би можеле да се насочат кон следните правци:

а) Од разговорот со претставници на СБС и со претседателите на интервјуираните судови, од претходно коментираниите информации што се презентирани во прашалниците, од наводите при презентацијата на нацрт – наодите пред претставници на судовите и од извештаите добиени од дел од избраните судови, може да се констатира дека, во овој момент, идеален судски буџет би бил тој што ќе изнесува не помалку од 0,5% од буџетот на РМ. Со таква големина на буџетски средства се оценува дека трајно би се задоволиле потребите на судството за финансиски средства.

За непречено реализирање на таквата цел, потребно е да се измени Законот за судски буџет и да се определи (врз основа на претходна објективна анализа на потребните средства на судската власт) фиксен процент од БДП врз основа на кој редовно (секоја година) и безусловно би се планирале средства во централниот буџет и би се пренесувале на сметките на СБС. Се чини дека, согласно историските потреби и досегашните искуства на судовите, оптимална големина би била износ на средства кој би се пресметувал со стапка од 0,5% од БДП.

б) Бројноста на судии во сите судови во Републиката условува најголем дел од буџетот да се насочува за исплата на плати и придонеси од плати на судиите и на другите вработени во судовите. Според добиените податоци и информации од СБС и од судовите, може да се заклучи дека е голем бројот на судии. Тоа, особено, се однесува на бројноста на судии во некои основни судови во внатрешноста на земјата каде е воочлива несразмерноста на бројот на предмети со бројот на судии. Со цел намалување на големите трошоци за плати и надоместоци од плати, препорачливо е секаде каде што тоа е можно да се намали бројот на судиите без, притоа, да се наруши континуитетот, квалитетот и стручноста во вршењето на судските надлежности. На тој начин би се намалил и притисокот врз вкупниот судски буџет, како и врз буџетите на одделните судови во Републиката.

Меѓутоа, на другата страна е проблемот на недоволен број административни работници (стручни соработници) кои би требало да преземат одреден дел од работата на судиите (на пример, пишување на пресудите, водење разни евиденции и сл.). Кога би се зголемил бројот на стручни соработници (во сооднос, на пример, еден судија еден стручен соработник или еден стручен соработник на двајца судии), би се создал простор за намалување на бројот на судии, а со тоа и за одредено намалување на трошоците на судот. Во таква ситуација, препорачливо е секогаш каде што тоа е можно, судиите кои го напуштиле судот од разни причини, да се заменуваат со нови судии во помал број од претходно присутниот, а за возврат и во рамки на ослободената финансиска рамка за плати, да се ангажираат потребен број и вид на административни службеници;

Со цел да се надминат постојните кадровски проблеми, препорачливо е да се направиподлабока анализа на постојните број и структура на судските службеници/административни службеници во судовите и врз таа основа, да се определат

и преземат мерки за порационално искористување на постојните човечки ресурси во судовите.

Се смета, исто така, дека е потребно зголемување на платите на судиите и на административните работници во судовите, со цел да се спречи појава на корупција и/или на штрајкови на вработените во судовите.

в) Анализите на СБС, но и на некои од судовите со кои се вршеа соодветни разговори, исто така, укажуваат на нерационалноста од функционирањето (постоењето) на некои судови во РМ. Тоа ја налага потребата за затворање на одделни судови во внатрешноста на земјата, особено на тие кои се нерационални со тоа што прават големи трошоци за мал број предмети. Со тоа би се намалиле трошоците на СБС и соодветните средства би можеле да се насочат за финансирање на дел од насобраните обврски на судовите. А, во градовите каде што би се затвориле соодветните судови, би работеле истурени единици на најблиските соодветни судови од исто апелациско подрачје (судечки денови или судски одделенија). во кои, во текот на еден или два дена во неделата, би се решавале судски предмети кои се однесуваат на спорови во конкретниот град. Не е логично на растојание од 10 километри да постојат два суда. Кога едниот суд би се претворил во канцеларија на другиот суд, би се извршила сериозна рационализација во трошењето на расположливите средства.

За тоа да се реализира, потребно е со соодветна анализа да се утврди дали на подрачјето на одделни апелациони судови има вишок на судови и, после тоа, да се пристапи кон, евентуално, затворање на некој (некои) од нив и таму да се отвори одделение на најблискиот основен суд.

г) Во постојните рамки и/или преку реализирање на, евентуално, зголемениот законски утврден процент од Буџетот на РМ кој се издвојува за потребите на судската власт, препорачливо е да се зголеми делот од средствата кој ќе се користи за финансирање на инвестициски активности во судовите, за да не се дозволи квалитетот на нивното работење да зависи само од донации преку кои би се решавале очигледно сериозните ограничувачки услови за работење.

Во функција на зголемено и рационално користење на средства за инвестиции препорачливо е судовите да продолжат со пополнување образец за потреба од капитални инвестиции, а СБС да ги зема предвид таквите потреби и да цени дали се во согласност со стратегијата за инвестициски приоритети на генерално ниво на судството и истовремено, на судовите да им одобрува средства за инвестиции според реалната оценка за нивни потреби од инвестиции;

д) Со цел рационално користење на ограничените буџетски средства, препорачливо е да се врши усогласување на буџетските барања на судовите - буџетски единици на ниво на апелациско подрачје. Тоа ќе ги надмине сега присутните неусогласености во распределбата на буџетските средства и доделување на бараните средства на одделни судови или прераспределба на средства од еден на друг суд врз основа на прецизно согледување на оправданоста од (не)реализација на првобитно доделените средства и во согласност со потребите за измирување на насобраните обврски на одделните судови;

ѓ) Постојниот начин на финансирање на судството подразбира воведување на систем на буџетирање базирано на ефикасно работење. За да може таквиот систем на буџетирање да биде воведен и да биде ефикасен, потребно е да се постават основи на планирање, следење и мерење на ефикасноста од работењето на среден и кус рок (годишно).

За таа цел препорачливо е СБС да воведат нова методологија за планирање и дистрибуција на буџетот. Тие две работи се тесно поврзани меѓу себе и подразбираат

воспоставување на буџетирање засновано на ефикасно работење и распределба на буџетските средства согласно планираниот обем на работа и постигнатите резултати. Целокупниот систем на буџетирање заснован на ефикасно работење се потпира на мерливи стандарди и приоритети;

е) Во смисла на претходната констатација, препорачливо е да се прошират постојните со следните стандарди:

- Стандардизирано известување, базирано на еднакво групирање на предметите и идентични формулари и содржина на извештаите;
- Стандардно просечно време на судија за решавање на определен вид на предмет, со дефинирање и степенување на сложеност на предмет (сложен, помалку сложен, најмалку сложен);
- Стандарден рок во кој предметот треба да биде завршен, според сложеноста на предметот;
- Стандарден број на предмети за еден судија со дефиниран тим, илимаксималниот и оптимален вкупен број на предмети со кој треба да биде задолжен еден судија;
- ИСО стандард во судовите.

Бидејќи судиите се само дел од процесот на решавање на предметите, потребно е да се дефинираат стандардите и за сите останати процеси во врска со обработка на предметите;

ж) Иако реализацијата на тој проект е во застој, се оценува дека е потребно да продолжат активностите за утврдување на модел за пресметка на цена на чинење на судски предмет. Тоа во голема мера ќе овозможи попрецизно утврдување на потребните финансиски средства и формирање на реален финансиски план (буџетско барање) на судовите,

Главната цел на унапредувањето и засилената примена на таа алатка е да се подобрат информациите кои се однесуваат на продуктивноста, односно на односот помеѓу активностите и работното време, како и на употребата на средствата, односно на односот помеѓу бројот на решените предмети и трошоците.

з) Во функција на рационално искористување на постојниот судски персонал, препорачливо е делегирање на стручни соработници од судови со помалку во судови со поголем број предмети, што би водело кон поефикасно завршување на предметите во судовите кои се пренатрупани со предмети. Со тоа би се зголемила рационалноста и ефикасноста во работењето на судовите и, истовремено, за соодветен дел би се намалиле и судските трошоци. Но, за да може таквата практика да функционира, потребна е измена на соодветната законска регулатива;

с) За потребите на следење на извршувањето на буџетот на судството од страна на СБС, со посебен осврт кон отплатата на долговите, судовите треба да подготвуваат и до СБС да доставуваат месечни, квартални и годишни извештаи за извршувањето на буџетот;

и) Со цел дефинитивни решавање на проблемот со насобрани довтасани, а неплатени обврски на судовите, препорачливо е Министерството за финансии да направи напор во некој иден буџет на РМ да ги предвиди сите довтасани долгови на судовите од поранешни години врз разни основи и да ги плати еднократно или на

неколку рати, после што судовите би одговарале за евентуалното појавување и нерешавање на проблемот на создадени довтасани, а неплатени долгови. Притоа, препорачливо е, исто така, Трезорот во рамки на Министерството за финансии со поголема динамика, а во рамки на одобрените средства на судовите, што е можно побрзо да ги реализира налозите за плаќање на судовите врз разни основи, за да се спречи или намали создавањето трошоци на судовите врз основа на камати за претходно ненавремено платени обврски на судовите.

ј) Со цел намалување на трошоците во работењето на судовите се препорачува мрежно поврзување на судовите со затворите со цел да се намалат поштенските и телекомуникациски трошоци во соодветна комуникација. Исто така, се препорачува воспоставување мрежно поврзување со други надлежни институции (Централен регистар на РМ, катастар, јавно обвинителство и др.), што би овозможило побрзо добивање на потребните дополнителни акти за соодветен предмет, а што би придонело за скратување на судските постапки и на судските трошоци.

к) Со цел намалување на трошоците на судовите кои произлегуваат од услугите кои на судовите им ги даваат други државни органи (МВР и др.), потребно е да се донесе законско решение со кое ќе се прекине практиката тие органи да наплаќаат за своите услуги од судовите, особено кога тоа е дел од нивната редовна дејност (на пример, транспортирање на затвореник од казнено поправната установа во суд и обратно)..

л) Во насока на намалување на трошоците на судовите препорачливо е да се извршат измени во Законот за јавни набавки со кои ќе се зголеми износот (до 500 евра во денарска противвредност) на набавки мала вредност кои се реализираат без постапка за доделување на договор за јавна набавка, да речеме, на 1.500 евра во денарска противвредност. Со тоа ќе се забрза и поедностави набавката на соодветните материјали и, во исто време, значително ќе се намалат трошоците за добивање согласност од Советот за јавни набавки за реализирање на соодветните набавки.

КОРИСТЕНИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ИЗВЕШТАЈОТ

- Закони и подзаконски акти:
 - o Закон за слободен пристап до информации до јавен карактер („Службен весник на Република Македонија“ број 13/06, 14/08, 6/10, 42/14, 148/15, 55/16);
 - o Закон за судскиот буџет („Службен весник на Република Македонија“ број 60/03, 37/06, 103/08 и 145/10);
 - o Закон за буџетите („Службен весник на Република Македонија“ број 64/05, 4/08, 103/08, 156/09, 95/10, 180/11, 171/12, 192/15 и 167/16);
 - o Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ број 58/06, Испр. 62/06, 35/08, 61/08, 118/08, 16/09, 150/10 и 39/12);
 - o Буџет на Република Македонија за соодветна година, објавен во „Службен весник на Република Македонија“;
 - o Закон за извршување на Буџетот на Република Македонија за соодветната година објавен во „Службен весник на Република Македонија“;
 - o Упатство за начинот на трезорско работење (“Службен весник на Република Македонија“ број 183/2013);
 - o Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ број 66/13, 114/14);
 - o Деловник за работа на судскиот буџетски совет („Службен весник на Република Македонија“ број 89/2014).
- Преглед на податоци од годишна сметка за периодот 2010-2015 година за избрани 4 основни судови и за периодот 2012 – 2015 за 4 Апелациони судови обезбедени од Централен регистар на Република Македонија
- Буџети на РМ за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 и 2017 година, објавени на веб сајтот на Министерството за финансии
- Завршни сметки на буџетот на РМ за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 и 2015 година, објавени на веб сајтот на Министерството за финансии
- Документи за напредок на Република Македонија за влез во ЕУ:
 - o Извештај за напредокот на Република Македонија 2015 година
 - o Извештај за напредокот на Република Македонија 2014 година
 - o Извештај за напредокот на Република Македонија 2013 година
 - o Извештај за напредокот на Република Македонија 2012 година
 - o Извештај за напредокот на Република Македонија 2011 година
- Податоци за Бруто домашен производ објавени на веб сајтот на Државниот завод за статистика и Министерството за финансии
- Ревизорски извештаи кои се однесуваат на судови од Република Македонија, објавени на веб сајтот на Државниот завод за ревизија (www.dzr.gov.mk – за Основни судови: Струмица, Охрид, Куманово, Битола, Неготино, Гевгелија, Крушево, Кичево, Велес, Штип, Прилеп, Струга, Радовиш, Тетово, Кавадарци, за Апелациони судови: Штип, Битола и Скопје како и за Врховен суд и Управен суд и ревизорски извештај за основен буџет на РМ за 2015 година
- РМ – Министерство за правда, Светска банка: Проект за правна и правосудна имплементација и институционална поддршка, Конечен извештај на проектот „Функционална анализа во судовите во РМ“, јануари 2012 година;

- РМ – Министерство за правда, Светска банка: Втор извештај на проектот за функционална анализа во судовите во РМ, 2012 година.
- CEPEJ Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice“

ПРИЛОЗИ